

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ
mgr. Mateusza Dudka

Zlecniodawca opinii

Rada do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie, zlecenie podjęte na podstawie pisma Przewodniczącej, dr hab. Moniki Gardoń-Preinl, prof. AMKP z dnia 15.03.2023.

Ocena pracy doktorskiej – dzieło artystyczne

Mgr Mateusz Dudek jest autorem pracy doktorskiej w dyscyplinie sztuki muzyczne, na którą składa się dzieło artystyczne – komplet akordeonowych utworów Arne Nordheima (*Signals, Dinosauros, Spur, Flashing*) oraz część pisemna pt. „Twórczość akordeonowa Arne Nordheima. Studium indywidualnych środków przekazu oraz przedstawienie dzieł wraz z percepcją w różnych środowiskach społecznych i kulturowych”.

Doktorant w dziele artystycznym poszedł śladem wybitnego norweskiego wirtuoza akordeonu Frode Haltli, który w 2012 roku nagrał wspomniane cztery kompozycje, będące arcydziełami repertuaru akordeonowego – płyta kompaktowa wydana przez Simax Classics PSC1328. Dobierając kolejność utworów zastosował jednak klucz chronologiczny, zgodny z opisem.

Signals na akordeon, gitarę elektryczną i perkusję napisane dla *Trio Mobile* jest sześcioczęściowym cyklem miniatur kameralnych, w których kluczowe jest przejmowanie toku akcji muzycznej – tytułowych *sygnałów* - od innych instrumentalistów. Doktorant oraz gitarzysta Adrian Górka i perkusista Adam Stępniewski wykazują kreatywność w interpretacji. W pasjonujący sposób korzystają ze swobody, jaką pozostawia kompozytor. U akordeonisty zwraca uwagę ciekawe prowadzenie linii melodycznej fragmentów o charakterze lirycznym, świetna realizacja glissand stroikowych, klasterów i glissand klasterowych. Pewne zastrzeżenie może budzić brak artykulacji *secco* – zaznaczonej w partyturze w partii gitary na str. 6, a także zbyt mało imitacji w realizacji materiału przejętego przez gitarzystę od akordeonu na początku cz. IV. Najbardziej spójna kameralnie w wykonaniu tria jest brawurowo wykonana część finałowa.

Bardzo dobre wrażenie pozostawia także wykonanie kompozycji *Dinosauros* na akordeon i taśmę. Zwraca uwagę skrupulatność w realizacji partytury i współgraniu z partią ścieżki dźwiękowej. Dyskusyjne mogą być występujące dwukrotnie niekonsekwencje artykulacyjne materiału dźwiękowego prezentowanego najpierw w partii akordeonu, a potem – taśmy: *coagulando* na str. 2 oraz fragment przed glissandami stroikowymi - str. 9, drugi i trzeci system (po 4'57"). Na podobną dowolność, a moim zdaniem niekonsekwencję, pozwolił sobie także Frode Haltli na wspomnianej

plycie *Arne Nordheim. Complete Accordion Works*. Zauważalny są także drobne nierówności przy grze unisono z partią taśmy – 4'05" do 4'34" (str. 8).

Wielkim osiągnięciem Doktoranta jest doprowadzenie do nagrania kompozycji *Spur* – koncertu akordeonowego z towarzyszeniem orkiestry symfonicznej. Liczne solistyczne partie instrumentów orkiestry, aleatoryczny zapis stawiają przed młodymi wykonawcami nie lada wyzwanie. Pod czujnym okiem maestro Macieja Tworka udało się osiągnąć satysfakcjonującą całość. Korelacje między partią akordeonu a instrumentami orkiestry są prawidłowe, zwraca uwagę znakomicie rozplanowana dramaturgicznie obszerna kadencja solisty. Młodzi wykonawcy osiągnęli wiele różnorodności brzmieniowej, sonorystycznej aury, tak istotnej dla stylistyki Nordheima.

Najbardziej znany utwór norweskiego Mistrza, solowy *Flashing* został przed Doktoranta wykonany z brawurą we fragmentach wirtuozowskich, z dobrym rozplanowaniem czasu, wyrazistością pomysłów. Może tylko tytułowe *migotanie* – dudnienie osiągnięte poprzez odstrojenie dźwięku d2 na manuale dyskantowym na początku i końcu utworu jest zbyt delikatne, mało wyraziste jak na główny pomysł odróżniający *Flashing* od kadencji w koncercie *Spur*.

W przesłuchiwaniu całej płyty przeszkadzają czasem zbyt małe odstępy pomiędzy poszczególnymi ścieżkami.

Dzieło artystyczne świadczy o wysokich kompetencjach muzycznych Doktoranta: wnikliwości w realizacji partytury, kreatywnym wykorzystaniu swobody aleatorycznej, wrażliwości sonorystycznej.

Ocena opisu dzieła artystycznego

Licząca 136 stron wydruku komputerowego część opisowa pracy doktorskiej mgr. Mateusza Dudka pt. „Twórczość akordeonowa Arne Nordheima. Studium indywidualnych środków przekazu oraz przedstawienie dzieł wraz z percepcją w różnych środowiskach społecznych i kulturowych” składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym, w oparciu o dysertację doktorską norweskiego muzykologa Oli Nordala *Between Poetry and Catastrophy. A study on the Electroacoustic Music of Arne Nordheim* (2018), Doktorant kreśli życiorys kompozytora – środowisko z którego się wywodził, młodzieńcze fascynacje, nieoczywistą ścieżkę edukacyjną, działalność twórczą i organizacyjną. Poznajemy nazwiska wielu norweskich artystów, którzy wywarli wpływ na kształt muzyki Nordheima. Związki kompozytora z Polską ukazane są głównie z perspektywy badań norweskiego muzykologa. W ostatnich latach ukazało się kilka książek poświęconych Studiu Eksperymentalnemu Polskiego Radia w Warszawie i szkoda, że Doktorant nie skonfrontował różnych spojrzeń na ten ważny okres działalności Nordheima.

W lekturze przeszkadzają liczne lapsusy, zbyt dosłowne, zawierające kalki językowe tłumaczenia cytatów. Brak oparcia o polską literaturę doprowadził do takich niezręczności jak tłumaczenie „materiał rozmazujący” (‘smudge material’ – określenie O. Nordala) na ścinki taśmy wykorzystywane - w oparciu o technikę kolażu – w pracy twórczej przez Eugeniusza Rudnika.

Rozdział drugi poświęcony jest czterem nagraniem przez Doktoranta kompozycjom Arne Nordheima. Wszystkie łączy osoba pierwszego wykonawcy – duńskiego wirtuoza akordeonu Mogensa Ellegaarda. Autor pracy analizuje poszczególne utwory pod względem struktury formalnej i brzmieniowej, nie stroniąc przy tym od wielu celnych uwag o charakterze wykonawczym. Dzięki nim czytelnik może poznać motywy dokonanych przez Doktoranta wyborów rozwiązań

interpretacyjnych, zaznajomić się z jego indywidualnym spojrzeniem na każde z dzieł. Często są to skojarzenia o charakterze niemal ilustracyjnym, nierzadko wywiedzione z tytułu kompozycji. W lekturze opisu pomocne są trafnie dobrane przykłady nutowe. Podrozdział 2.6 *Indywidualne cechy języka kompozytorskiego* jest rodzajem podsumowania twórczości akordeonowej Nordheima, także w powiązaniu z istotnymi faktami biograficznymi.

Sprawą dyskusyjną jest podana na s. 49 informacja jakoby partia taśmy utworu *Dinosauros* powstała w Studiu Eksperymentalnym Polskiego Radia w Warszawie. Nie ma to żadnego dowodu. Także Ola Nordal pisze o przypuszczeniu, a nie o pewności. Według Frode Haltli warstwa elektroniczna *Dinosaurosa* powstała w Oslo. Świadczy o tym m.in. niższy stopień zaawansowania użytych przekształceń elektroakustycznych w porównaniu do utworów powstałych w podobnym czasie w Warszawie. Odnotowałam także trzy odmienne wersje podtytułu kompozycji *Dinosauros*: na akordeon i taśmę elektroniczną, (s. 5), na akordeon z taśmą (s. 8), na taśmę oraz akordeon (s. 39). Tekst rozdziału II zawiera sporo błędnej terminologii, np. współbrzmienie sekundy małej autor określa jako półton (s. 46), używa często terminu dźwięk „zasadniczy” zamiast centralny, np.s. 47, zamiast kierunek wznoszący pisze „górnny”, np. s. 50. Ponadto w dysertacji doktorskiej powinno się unikać takich kolokwializmów jak np. „barytony” (s. 55) na określenie manuału melodycznego.

Rozdział III wykracza poza standardowy opis dzieła artystycznego. Doktorant podjął się niezwykle ambitnego zadania zbadania percepcji akordeonowych dzieł Nordheima w różnych środowiskach społecznych i kulturowych, przeprowadzając badanie w oparciu o skonstruowaną przez siebie ankietę na 115 osobach. Różnorodność społeczno-kulturową uzyskał poprzez dobór ankietowanych, wśród których byli: uczniowie szkół podstawowych, liceów, szkół muzycznych I i II stopnia, studenci kierunków muzycznych, muzycy zawodowi i amatorzy, pracownicy szpitala, kopalni. Szczegółowy opis badania poprzedzony jest skondensowanym wstępem, poświęconym teorii percepcji muzyki w oparciu o bogatą literaturę przedmiotu. Zaznajomienie się z nią umożliwiło przeprowadzenie własnych badań. Doktorant opisuje drobiazgowo przebieg eksperymentu, a następnie omawia wyniki ankiety. Bezsprzeczną wartością tego działania było zapoznanie znacznego grona słuchaczy z sylwetką i muzyką norweskiego Mistrza w interpretacji Doktoranta. Można dyskutować nad doborem pytań w ankiecie, np. pytanie nr 8 i interpretacja odpowiedzi wydają mi się błędne. Większość badanych na pytania „Czy uważasz, że nagranie (kompozycja *Dinosauros*) zostało wykonane na jednym instrumencie według mnie słusznie odpowiedziało, że tak, gdyż partia taśmy zawiera wyłącznie przekształcone brzmieniowo dźwięki akordeonu. Z opisu eksperymentu wynika, że ankietowani nie znali tytułów kompozycji, co mogło mieć wpływ na ich percepcję. Doktorant przeprowadzając wspomniane badanie zapoznał się z podstawową metodologią nauk społecznych, sposobami graficznej prezentacji wyników odpowiedzi (wykresy słupkowe, powierzchniowe, kołowe, bryłowe), co niewątpliwie wzbogaciło jego warsztat naukowy.

Wśród informacji o percepcji muzyki akordeonowej Nordheima zabrakło mi choć kilku faktów o wykonaniach jego muzyki w Polsce - koncerty z udziałem Mogensa Ellegaarda na festiwalach „Warszwska Jesień” (*Dinosauros, Signals, Spur*), wykonanie koncertu *Spur* przez Josteina Stalheima podczas Gdańskich Spotkań Młodych Kompozytorów „Droga” na początku lat 90. XX wieku, obecność tej kompozycji w repertuarze Macieja Frąckiewicza i orkiestry Filharmonii Podlaskiej – koncert w 2010 roku w Białymstoku. Prezentacje te miały niewątpliwie wpływ na rozpoznawalność twórczości Nordheima w naszym kraju.

Konkluzja

Praca doktorska mgr. Mateusza Dudka poświęcona akordeonowej twórczości Arne Nordheima jest wartościowym i oryginalnym przedsięwzięciem artystycznym. Przedstawione do oceny nagrania reprezentują wysoki poziom wykonawczy. Doktorant wykazał swoją wszechstronność zarówno jako wirtuoz akordeonu, kameralista współpracujący z muzykami czy z warstwą elektroniczną, a przede wszystkim jako solista z orkiestrą symfoniczną. Komplet nagrań utworów jednego z najwybitniejszych twórców muzyki XX wieku powstałych ponad 10 lat po jego śmierci jest świadectwem wartości tej muzyki, która inspiruje kolejne pokolenia młodych wykonawców, także w Polsce.

Dwutorowo zakrojony opis dzieła artystycznego - zapoznanie czytelnika z życiem i akordeonową twórczością Nordheima oraz badanie percepcji jego kompozycji akordeonowych wśród słuchaczy w różnym wieku, o odmiennym przygotowaniu muzycznym, pochodzących z różnych środowisk był ambitnym zamierzeniem o charakterze naukowym. Jego realizacja jest świadectwem fascynacji Doktoranta sylwetką kompozytora i jego muzyką. Pozytywnym skutkiem ubocznym przeprowadzonego badania był na pewno jego aspekt edukacyjny – zapoznanie z osobą i twórczością wybitnego kompozytora ponad stuosobowego grona słuchaczy z Małopolski.

Praca doktorska mgr. Mateusza Dudka pt. „Twórczość akordeonowa Arne Nordheima. Studium indywidualnych środków przekazu oraz przedstawienie dzieł wraz z percepcją w różnych środowiskach społecznych i kulturowych” spełnia warunki sformułowane w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789, z późn. zm.). **Wnioskuje o przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

Elżbieta Romiszka